

Julkinen talous

Julkisen talouden vuoro näyttää voimansa

- » Kun hätä on suurin, EMU-puskurit purkuun
- » Kuntien väliset taluserot kasvamaan päin
- » Valtion on nyt tehtävä vaikuttava elvytyskartta

LISÄTIETOJA

Johtaja Elina Pylkkänen
040 940 1950
elina.pylkkanen@labour.fi
www.labour.fi

Valtio on hyvin aktiivisesti ottanut vastuulleen korona-kriisin akuutin vaiheen hoidon sekä sen jälkihoidon. Valtio on harjoittanut aikaisempaa aktiivisemmin elvyttävää finanssipolitiikkaa EKP:n elvyttävän rahapolitiikan rinnalla. Mallia on tietenkin otettu muista maista ja Suomen lääkkeistä aikaisemmissa talousahdingoissa, vaikka koronalama on luonteeltaan hyvin erilainen kuin rahoitusmarkkinoilta tai reaalityaloudesta liikkeelle lähtevä taantuma.

VALTIO AKTIIVISENA SUHDANNEPOLITIIKASSA

Valtion velkaantumista ennätystahdilla ei tässä kriisissä voida välttää. Opponentteja velkaantumiselle ei tällä kertaa ole. Seuraukset yritysten konkurssiaallosta ja työttömyyden rajusta kasvusta olisivat pitkän aikaa talouspolitiikan murheena vielä seuraavallakin vaalikaudella. Kriisiapuun ryhdyttiin nopeasti palvelulinkeinoja ja liikkumista rajoittavien valmiuslakien tultua voimaan. Akuutin kriisin jälkeen taloussuhdannetta elvyttävää politiikkaa on vielä jatkettava tämän vaalikauden loppuun saakka myös talouden asiantuntijoiden mukaan¹.

Työntekijöiden lomautussäännöksiä joustavoitettiin työmarkkinaosapuolten hyväksynnällä heti kriisin alussa, ja kaikille lomautetuille myönnettiin ansiosidonnainen korvaus menetetyistä palkasta, myös yksityisyrittäjille. Maksutukset hoidetaan Työllisyysrahaston kautta, ja valtio on vastannut ansio-osan kustannuksista. Valtio myös takaa lainoja, joita Työllisyysrahasto joutuu tässä yhteydessä ottamaan.

Valtio jakaa niin ikään Business Finlandin, Finnveran, TE-toimistojen sekä kuntien kautta yrityksille kriisiapua, jotta konkurssilta vältyttäisiin. Lisäksi valtio on ryhtynyt myöntämään vientitakuuta ja maksuvakuuksia likviditeettipulassa oleville vientiyrityksille. Yritysten tilannetta lähdettiin helpottamaan myös verovelvoitteiden lykkäämismahdollisuudella. Esimerkiksi arvonlisäverojen tilitystä yritykset pystyvät lykkäämään useilla kuukausilla niin halutessaan. Myös työnantajan vastuulla olevia lakisääteisiä

työntekijöiden työeläkevakuutusmaksuja alennettiin toukokuun alusta vuoden 2020 loppuun saakka, jotta yritysten työvoimakustannus olisi matalampi.

Kuntien tilannetta terveydenhuollon lisäkuormituksen- sa valtio tukee kuntien valtionosuuksia kasvattamalla sekä kuntien yhteisövero-osuutta korottamalla. Koska kunnille jää hoitojonoja purettavaksi koronaviruksen hoitoon varautumisen vuoksi, on kuntien taloutta tukevaa politiikkaa jatkettava vielä jatkossakin.

Kaiken kaikkiaan valtion lisävelanotto ylittää noin 16 miljardiin euroon tänä vuonna, ja ensi vuonna lisävelkaa otetaan vielä noin seitsemän miljardia euroa. Keväällä tosin varauduttiin vielä tätäkin suurempiin velkamääriin. Velanottotarvetta vähentävät yhtäältä odotettua reippaammin kertyneet verotulot ja toisaalta yritystulosten ja työttömyyskorvausten ennakoitua vähäisempi tarve. Monet yritykset eivät ole mahdollisuudesta huolimatta lykänneet verojen maksua, ja työttömyyskorvauksista maksetaan kiireämpää veroa kuin palkkatulosta. Kulutuksen supistumisen myötä tosin arvonlisäveron tuotto on alentunut.

Vuosina 2021–22 palataan budjettikuriin siten, että menokehystä tullaan pitämään kiinni. Kehystä on tosin kasvatettu puolella miljardilla eurolla molempina vuosina poikkeusolojen mekanismin² käyttöönoton mukaisesti.

Valtion talous on alijäämäinen vielä vuonna 2023, vaikka hallitusohjelmassa tavoitteena oli päästä tasapainoon vaalikauden lopussa. Vaikka koronan aiheuttamasta taantumasta selvittääinkin, kasvattavat väestön vanhenemisesta aiheutuvat hoiva- ja hoitovastuut julkisia menoja kiihtyvällä vauhdilla. Myös hävittäjähankinnoista aiheutuvat menot ajoittuvat tälle vaalikaudelle.

KUNTIEN KAMPPAILU JATKUU

Kunnat selviytyvät keväällä pelättyä paremmin kuluvan vuoden tilanteesta. Valtion kunnille ohjaamat noin puolitoista lisämiljardia tulevat tarpeeseen, vaikka verotulot eivät vajonneet niin paljon kuin vielä alkukevääs-

¹ Vesa Vihriälä, Bengt Holmström, Sixten Korkman, Roope Uusitalo: ”Talouspolitiikan strategia koronakriisissä”, Valtioneuvoston julkaisuja 2020:13.

² Hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta totesi 20.5.2020, että hallitusohjelman mukainen poikkeusolojen määritelmä täyttyy ja taloudessa vallitsee poikkeuksellinen suhdannetaantuma. Mekanismin tarkoituksena on osaltaan turvata talouspolitiikan kykyä reagoida taloustilanteen edellyttämällä tavalla. Mekanismin mahdollistaa enintään miljardin euron lisäyksen kertaluonteisiin menoihin. Ks. Valtioneuvoston tiedote 348/2020.

tä ennakoitiin. Verotulot jopa kasvavat hieman. Verotulojen kasvua selittää kuntien yhteisövero-osuuden korotus, kiinteistöverokertymän kasvu sekä kunnallisverotuoton jääminen viime vuoden tasolle. Myös terveydenhuollon palvelujen tilanne on ollut kunnissa hallinnassa, koska koronatapaukset pysyivät hyvin maltillisissa määrissä. Palvelupisteissä oli jopa joutokäyntiä, kun muiden sairauksien hoitoa lykättiin ja lisäksi ihmiset itse varoivat tulemaasta hoitokäynneille. Sen vuoksi kuntien hoitovelkakuorma on kasvanut, ja lisäresursointia palveluihin tarvitaan tulevina vuosina normaalia enemmän.

Odotettavissa kuitenkin on, että ensi vuodelle useat kunnat korottavat kunnallisveroprosenttejaan kasvavien menopaineiden vuoksi. Kuntien velkaantumisen kun ei voi suuressa määrin kasvaa julkisen talouden suunnitelmaan sisältyvien menosääntöjen vuoksi.

On kummallista, ettei hallitus kiirehdi kiinteistöverouudistusta, joka odottaa valmiina käyttöönottoa. Kiinteistöjen verotusarvojen uudistamistyö on aloitettu jo noin viisi vuotta sitten, ja uusi reaaliaikaisiin verotusarvojen määrittäisiin perustuva järjestelmä olisi voitu ottaa käyttöön jo nyt. Uusi järjestelmä antaisi kunnille enemmän säätelyvaraa verotulojensa hallintaan, sillä kiinteistövero on kuntien veroista kaikkein vakain ja ennustettavin. Kiinteistövero on myös veromuotona vähiten talouden toimijoiden käyttäytymistä vääristävä vero, ja siten lisäisi verojärjestelmän tehokkuutta.

Kuntien menoja on viime vuosina lisännyt erityisesti rakennusinvestoinnit, joilla on varauduttu sote-uudistuksen voimaantumiseen. Toisaalta kunnat ovat myös hakeneet säästöjä lomauttamalla työntekijöitään määrärajoiksi. Pelkoa kunnissa aiheuttaa se, että niiden tehtäviä ollaan laajentamassa. Vanhustenhuollon hoitamistoihtuksen kasvattaminen, oppivelvollisuuden nostaminen sekä kiireettömään hoitoon pääsyn nopeuttaminen lisäävät menoja, vaikka uudet velvoitteet on päätetty rahoittaa valtion toimesta. Kuitenkin valtio edellyttää sitä, että tehtävien rahoitus koostuu myös kuntien omista säästötoimenpiteistä, joilla katetaan osa kustannuksista.

SOSIAALITURVARAHASTOJEN PUSKUREITA PURETAAN

Koronakriisi ravisutti myös sotu-rahastojen tasapainoa. Sekä työeläke- että työttömyysvakuutusjärjestelmän EMU-puskureita on jouduttu hyödyntämään elvytyksessä. Puskurirahastot perustettiin vuonna 1997 työmarkkinajärjestöjen sopimuksella Suomen liittyessä Euroopan talous- ja rahaliittoon. Työeläke- ja työttömyysvakuutusjärjestelmään perustettujen rahastoihin kerättyjen varojen avulla on tarkoitettu varautua talouden häiriöihin eli siten lieventää työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksun vaihtelua suhdanteiden mukana.

Koronakriisin vakavuuden tultua ilmi työmarkkinajärjestöt valmistelivat keväällä maan hallitukselle esityksen, jolla työntantajien työeläkemaksuja alennettaisiin työllisyyden vaalimiseksi. Yksityisalojen työntantajien osuutta vakuutusmaksua alennettiin määräaikaisena toimenpiteenä 2,6 prosenttiyksiköllä ajanjaksolle 1.5.2020 – 31.12.2020. Elvytyksen mittaluokka on arvioiden mukaan noin 900 miljoonaa euroa. Samassa yhteydessä kuitenkin sovittiin, että alennuksen takia pienentynyt EMU-puskuri kartutetaan täysimääräisesti korottamalla työntajan työeläkevakuutusmaksua vuosina 2022–2025.

Työttömyysvakuutusjärjestelmän rahoituspuskuria jouduttiin niin ikään purkamaan lomautusten rajun kasvun vuoksi. Työmarkkinajärjestöt sopivat lomautuksia koskevien neuvottelujen nopeuttamisesta yksityisen sektorin työsuhteissa viiteen päivään, kun ne lain mukaan ovat vähintään 14 päivää. Lomautukset laajennettiin koskemaan myös määräaikaisia työsopimuksia. Lomautettujen eduksi lomautuspäivärahojen omavastuupäivät poistettiin samalla. Poikkeuksellisesti valtio osallistuu päivärahojen rahoitukseen määräaikaisesti vuoden 2020 loppuun saakka rahoittamalla ansiopäivärahan peruspäivärahaa vastaavan osuuden. Valtio tukee myös työttömyyskasvojen toimintaa noin 20 miljoonalla eurolla tänä vuonna.

Lakisäätöisen sairausvakuutuksen päiväraha- ja hoitomaksutuloihin koronakriisillä on myös vaikutusta, joskaan ei kovin suurta, sillä verotettavista eläke- ja etuustuloista, joihin lomautus- ja työttömyysajan päivärahat kuuluvat, sairaanhoitomaksu maksetaan lähes prosenttiyksiköllä korotettuna. Työntantajien maksamia vakuutusmaksuja jää lomautettujen ja irtisanottujen osalta kokonaan pois.

Kaiken kaikkiaan sotu-rahastot pysyvät ennustekaudella ylijäämäisinä, koska lomautuksista ja irtisanomisista aiheutuneet päivärahojen saajien määrän kasvu rahoitetaan pus-kureita purkamalla sekä valtion taholta.

EDP-VELKA KASVAA EDELLEEN

Julkisen sektorin yhteenlaskettu velka kriisin vaikutuksesta kasvaa runsaasti vuonna 2020. Lisävelkataakan ottaa lähes kokonaisuudessaan valtio harteilleen. Vaikka velanottoon on varauduttu jo 5 lisätalousarviolla kuluvana vuonna, ei kaikkia elvytykseen osoitettuja määrärahoja ole kuitenkaan jouduttu käyttämään. Sen vuoksi julkinen velka suhteessa bkt:en jää edelleenkin ennusteemme mukaan alle 70 prosenttiin. Tänä vuonna päätetyistä elvytystoimenpiteistä suuri osa toimeenpannaan vasta ensi vuonna, mutta lisämenoihin on varauduttu jo tänä vuonna.

Ennusteemme mukaan kokonaisveroaste pysyttelee noin 42 prosentissa lähivuodet, mutta menoaste nousee yli neljällä prosenttiyksiköllä. ■

JULKISEN TALOUDEN KESKEISIÄ LUKUJA

	2019	2020e	2021e	2022e
Veroaste (%)	42,2	41,7	42,0	41,8
Menoaste (%)	53,3	57,4	55,5	54,7
Julkisyhteisöjen rahoitusylijäämä (Mrd. €)				
valtio	-2,3	-10,8	-6,8	-6,1
kunnat	-2,8	-9,3	-7,6	-6,4
soturahastot	-2,8	-3,3	-2,9	-2,8
soturahastot	3,3	1,8	3,6	3,1
Julkinen bruttovelka, EDP-velka (Mrd. €)	142,5	153,8	161,1	167,6
% bkt:sta	59,2	66,3	66,0	66,2
Valtion velka (Mrd. €)	106,4	114,3	120,6	125,6
% bkt:sta	44,2	49,3	49,4	49,6

Lähde: Tilastokeskus, Palkansaajien tutkimuslaitos